

Особова справа В.Д. Отамановського як історичне джерело

Аналізується особова справа завідувача кафедри латинської мови Харківського державного медичного інституту В.Д. Отамановського як історичного джерела.

Ключові слова: *В.Д. Отамановський, Харківський медичний інститут, кафедра латинської мови, історичне джерело, Спілка визволення України, Центральна Рада.*

У січні 2010 р. в часописі «Український тиждень» з'явилась стаття відомого історика Ярослава Тимченка «Життя після Крут: Як склалася доля учасників крутянського бою» [1, с.52–54]. У ній йдеться про те, що в бій під Крутами вступило 420 українських юнкерів, студентів і гімназистів, з них, крім полонених і замордованих на полі бою, загинуло 10–12 чоловік. Доля решти склалась по-різному – одні змирились з радянським режимом, інші продовжили боротьбу, в т. ч. збройну, за волю і незалежність України (приблизно 150 з них в ній загинуло). Останні з учасників цієї вікопомної події померли у 1970–1980-х роках, були нашими сучасниками. Їхні могили розкидані від Києва до Нью-Йорка, одна з них – Валентина Отамановського – знаходиться в Харкові.

Один із засновників Української Центральної Ради, відомий політичний і громадський діяч, знаний вчений, дослідник широкого гуманітарного, практично енциклопедичного спектру – краєзнавець, спеціаліст з історії та права українських міст середньовіччя, історії медицини й аптечної справи, історик науки, бібліограф, видавець, перекладач і знавець багатьох мов, педагог, організатор науки, просвітянин та освітянин, доктор історичних наук, професор Валентин Дмитрович Отамановський останні роки свого життя провів у Харкові. 1958 р. він за конкурсом обрався завідувачем кафедри латинської мови Харківського державного медичного інституту. Незабаром полишив роботу в Саратовському медінституті і перебрався до Харкова. В Харківському державному медичному інституті з притаманними йому енергією і професіоналізмом підняв на якісно новий рівень наукову і навчально-методичну роботу кафедри. На посаді завідувача кафедри працював до своєї смерті, що раптово наступила від інфаркту міокарда 10 березня 1964 р. Похований на міському кладовищі [2, арк.1–47; 3, с.190; 4, с.193].

Такий собі добропорядний кінець життя поважного професора. Колеги по роботі навіть не знали, якою він був насправді масштабною і трагічною постаттю. Як свідчать бесіди із співробітниками Валентина Дмитровича по інституту, зокрема з досить відповідальними посадовими особами (такими, як секретар парткому початку 1960-х років і перший проректор вишу), вони навіть не здогадувалися про бурхливу революційну молодість В.Д. Отамановського, його роль в історії української науки 1920-х років, репресії та поневіряння, які він пережив. Чому?

У відповідь спробуємо піддати джерелознавчому аналізу особову справу В.Д. Отамановського під назвою «Харьковский Государственный Медицинский Институт Министерства Здравоохранения УССР (ХГМИ). Г. Харьков. Отдел кадров. Дело № 28. Отамановский Валентин Дмитриевич. Зав. Кафедрой латинского языка. Начато 20 октября 1958 г. Окончено 17 января 1972 г. На 47 листах» [2], що міститься в архіві Харківського національного медичного університету. Це джерело наразі не введено в науковий обіг.

Так, перші наукові розвідки оглядового характеру про життя, громадську, науково-організаційну та науково-дослідну діяльність В.Д. Отамановського початку 1990-х років ґрунтувались переважно на щойно тоді розсекречених матеріалах колишнього

Архіву КДБ Української РСР. Йдеться про кримінально-слідчі справи процесу СБУ (Спілки визволення України), що зберігаються в Обліково-архівному відділі Галузевого державного архіву Служби безпеки України [5, с.141–142]. В літературі вже достатньо розлого, системно і комплексно проаналізовано матеріали цієї справи, в т. ч. й авторами публікації [6], що дозволяє в даному випадку обмежитись цим зауваженням. Частина даної слідчої справи – «Автобіографія ув'язненого Валентина Отамановського», «Москяття» – опубліковані в збірнику «Подільська старовина», підготовленому Вінницьким краєзнавчим музеєм на честь В.Д. Отамановського [7;8]. На значно ширшому колі опублікованих та архівних джерел складено змістовну біографічну довідку В. Верстюком і Т. Осташко в біографічному довіднику «Діячі Центральної Ради» [9, с.141–143]. У дисертаційному дослідженні З.С. Савчук «В.Д. Отамановський (1893–1964) – вчений, педагог, організатор науки» використано, природно, значний за обсягом і географією масив архівних джерел Києва, Вінниці, Санкт-Петербурга і Москви. Так, у фондах Київського міського державного архіву, Наукового архіву Інституту зоології ім. І.І. Шмальгаузена НАН України, Інституту рукопису Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського НАН України, Архіву Президії НАН України, Слов'янського відділу Бібліотеки Російської Академії наук у Санкт-Петербурзі, Вінницького державного обласного архіву, Вінницького краєзнавчого музею З.С. Савчук виявлено чимало документів (оригіналів і копій) особистого походження – листи, посвідчення, грамоти, нагороди, фотографії [10, с.9]. Проте, по-перше, поза увагою дослідниці залишилися архівні матеріали установ інших міст, передусім російських та українських, куди доля заносила В.Д. Отамановського – Краснодар, Казань, Ташкент, Сімферополь, Саратов, Харків тощо. По-друге, авторка дисертації не надала належної уваги порівнянню автобіографій, життєписів та особових листків обліку кадрів, написаних В.Д. Отамановським у різні роки і для різних установ. Йдеться про слідчі справи, свідчення під час допитів, особові справи в місцях навчання, роботи, захисту дисертацій.

Скажімо, в 1945 р. він здав екстерном іспити в Краснодарській педагогічній інститут для отримання диплома історика (без цього не можна було захистити дисертацію), у 1946 р. захистив кандидатську дисертацію в Московському державному університеті з довгою назвою «Вінниця як тип українського міста південного Правобережжя XIV–XVIII ст. Еволюція правового стану на фоні соціально-економічного розвитку Побужжя XIII–XVIII ст. і процесу утворення станів. Історико-юридичне дослідження», у 1956 р. у Ленінградському університеті ним була захищена дисертація на здобуття вченого ступеня доктора історичних наук за темою «Міста Правобережної України під владою шляхетської Польщі від середини XVII – до кінця XVIII ст. Проблема виникнення та розвитку українського міста».

До речі, за об'єктом, предметом і характером дослідження ці праці не історичного, а історико-юридичного змісту. Очевидно, що це є закономірним наслідком його ґрунтовної юридичної освіти в Київському і Віденському університетах, підготовки дисертації з історії магдебурзького права – відомі два тексти – для захисту у Віденському університеті на ступінь доктора права з історії магдебурзького права на Поділлі в XIV–XVIII ст. та для захисту в 1920-х роках в УСРР на ступінь доктора історії матеріальної культури «Вінницька міщанська громада від XV – до кінця XVIII ст.: Еволюція правового стану та устрою на тлі суспільно-господарського розвитку території та міста». Тому слід вважати Валентина Дмитровича в першу чергу дослідником історії держави і права України. Саме цей напрям його багатогранної наукової діяльності цілком доречно виділено в бібліографічному довіднику «Українські історики ХХ століття» [11, с.165], про це ж згадують науковці 1920-х років.

Скажімо, Лев Окиншевич у мемуарах пише про підготовлений В.Д. Отамановським огляд документів Вінницького магістрату для 7-го тому праць «Комісії для вивчення історії західноруського та українського права» ВУАН, наклад якої було знищено в 1930 р. внаслідок процесу СБУ [12, с.42–43]. Н.Д. Полонська-Василенко, добре ознайоmlена з діяльністю ВУАН завдяки роботі в академії та широкому колу знайомств в академічному середовищі, вважає Валентина Дмитровича правником внаслідок його співробітництва з Комісією вивчення українського права (в даному випадку вона помилилась з назвою комісії – див.: 13, с. 268) ВУАН [14, с.193]. За його участі в цій Комісії було підготовлено «двохтомне видання актів Магдебурзького права на Україні»

[14, с. 89], знищене в 1930-і роки. Про співробітництво Валентина Дмитровича саме в науково-дослідному, а не, скажімо, культурно-просвітницькому чи науково-організаційному плані з цією єдиною на той час академічною установою з історії держави і права України на чолі з академіком М.П. Василенком свідчать і відповідні офіційні документи щодо діяльності ВУАН – «Звідомлення» про діяльність ВУАН за 1923–1927 роки, «Звідомлення III Соціально-економічного відділу ВУАН за 1928 рік», звіти самої Комісії тощо [15]. Значна частина цих раритетних видань та інших відповідних документів про організацію наукової діяльності Комісії та її позаштатних співробітників (а саме такий статус мав В.Д. Отамановський) вміщено в солідних археографічних публікаціях «Історії Академії наук України» [16].

Принагідно зазначимо, що цей масив документів та матеріалів практично не використаний дослідниками спадщини вченого. Між тим, враховуючи реалії тодішнього академічного життя, вони дозволяють відновити не лише коло науково-дослідних та науково-організаційних, але й громадсько-політичних та особистих уподобань Валентина Дмитровича, визначити його роль в науковому і культурному житті, зрозуміти характер його стосунків з академіком Сергієм Єфремовим, який у своїх «Щоденниках» згадує про досить інтенсивне листування [17, с.377,381,391,533,543,579]. Це дозволить зрозуміти і причини притягнення В.Д.Отамановського до справи СВУ, яку «партію» мав відігравати вчений у цій «опері» і наскільки він дотримався запропонованої йому «партитури».

Так, доповідна записка В.А. Балицькому «Про підсумки роботи по викриттю українського контрреволюційного підпілля по Україні у зв'язку із справою «СВУ» дозволяє вести мову про провідну роль, скоріше за все роль лідера, принаймні ідейного, Валентина Дмитровича в колі української та опозиційної до влади інтелігенції. Але до складу провідних акторів з периферії він не попав [18, с.211]. Ця записка ДПУ дозволяє встановити коло його знайомих і надає можливість через відповідне дослідження уявити роль В.Д. Отамановського в антирадянському українському русі Поділля 1920-х років. Так, ДПУ до «групи правої української націоналістичної інтелігенції, очолюваної В. Атамановським», зарахувала його брата Михайла та педагогів Михайла Тимошенка, Віталія Філіповського, Добрагая, Троцюка, Шпаковського, Слотвинського, Назімова, Смеречинського і кооператора Перетятко [18, с.174–175]. Очевидно, є сенс дослідити їх долі в контексті біографії В.Д. Отамановського. Принаймні, відповідний досвід і потенціал, тверді ідейні переконання, належні знайомства у Валентина Дмитровича були.

Так, у березні 1917 р. він був ідейним провідником «Братства самостійників», організатором Української Центральної Ради та товариства «Український військовий клуб імені гетьмана П. Полуботка», ініціатором формування збройних сил українства, рішучим прихильником самостійності України [9, с.142]. У 1920 р. В.Д. Отамановський, за спогадами племінниці С. Єфремова Н. Павлушкової, входив до проводу підпільної організації «Братство української державності» разом з М. Міхновським, С. Єфремовим та П. Близнюком [19, с.279] – активними та дієвими противниками радянської влади. Скажімо, Петро Степанович Близнюк, який був у 1920-і роки активним діячем УАПЦ і членом Київського комітету антибільшовицького повстання, засуджений теж по справі СВУ [20, с.140].

Зі студентських років В.Д. Отамановський брав активну участь в українському культурному і громадсько-політичному житті, мав відповідних знайомих, значна частина яких стала жертвами сталінських репресій. Так, він разом з майбутніми письменником Д. Борзяком та істориком-марксистом О. Гермайзе (арештованими також по справі СВУ) працював у Київській студентській громаді [21]. Осипу Гермайзе, співробітникові наукових установ М. Грушевського й одного з фундаторів марксистської наукової школи в українській історіографії 1920-х років, в справі СВУ належала одна з ключових «ролей» [22]. Переконавання та коло знайомств В.Д. Отамановського допоможуть з'ясувати діяльність нелегальної політичної організації «Братство самостійників», яку він очолював [28] і Комітету Всеросійського союзу міст Південно-Західного фронту, а також видавництва «Вернигора». Показово, що в своїх свідченнях по справі СВУ Валентин Дмитрович згадує лише останнє [7;8]. Наші знання та уявлення щодо поглядів і вдачі В.Д. Отамановського дають можливість поглибити аналіз його поведінки під час виступу полуботківців, агонії УЦР і приходу до влади П. Скоропадського [19, с.238].

Інакше кажучи, ДПУ мало «вагомі підстави» притягнути В.Д. Отамановського до відповідальності. Дослідити ці «підстави» мають сучасні дослідники, що дозволить не лише збагатити наші знання про Валентина Дмитровича, але й краще зрозуміти соціально-політичну історію України 1920-х років.

Недоречним є уявлення про В.Д. Отамановського у двобої з владою, як про такого собі *Agnus dei qui tollis peccata mundi* (агнець божий, який спокутує гріхи людства). Скажімо, в 1940-і роки він товаришував з В. Голобуцьким і допорав йому в захисті докторської дисертації [27]. Аналіз свідчень ув'язненого по справі СВУ Валентина Дмитровича переконує в його умінні боротися зі слідством – достатньо порівняти опубліковані «Автобіографію ув'язненого Валентина Отамановського» від 29.08.1929 р. і його «Моє каяття» 10.01.1930 р. Після 4,5 місяців ув'язнення він визнав певні очевидні речі (скажімо, участь в бою під Крутами), додав деякі другорядні деталі особистого життя, назвав низку прізвищ радянських чиновників, з якими спілкувався в науково-організаційних справах, акцентував увагу на тих напрямках своєї праці, які узгоджувались з політикою владою. Він намагався змалювати брата вірним виконавцем настанов директивних органів і взяти на себе провину щодо бойкоту безглузких і провокаційних дій влади щодо «українізації». Обережно називав прізвища, згадуючи лише тих, хто перебував за кордоном або вже був засуджений. Фактично він виправдовував і головного фігуранта справи – академіка С. Єфремова – спілкувався з ним лише як з віце-президентом ВУАН, «погодився стати представником СВУ у Вінниці» (цього не можна було заперечувати), але саботував діяльність осередку через завантаження працею і т.п. [8,с.26–27]. Отже, реальних дій не було, нікого з вінничан до організації він не залучив і справа далі балачок не пішла. Порівняно з іншими «керівниками осередків СВУ на місцях» діяльність В.Д. Отамановського виглядала непоказовою. Як досвідчений конспіратор Валентин Дмитрович твердив про свою роботу на користь влади, доцільність існування Кабінету вивчення Поділля ВУАН (очевидно, йшлося як про збереження цього дітища вченого, так і убезпечення його співробітників від репресій), посилаючись на покійного на той момент президента ВУАН Д.К. Заболотного – він помер між написанням «Автобіографії» і «Каяттям». Останній, як відомо, не користувався авторитетом серед гуманітаріїв, займав лояльну до влади позицію і не міг мати «величезний вплив на припинення вагань» В.Д. Отамановського щодо СВУ. Але Д.К. Заболотний дійсно любив і відвідував с. Чоботарку на Вінниччині, де народився, зустрічався з В.Д. Отамановським («ми розмовляли з ним інколи до 1 год. ночі», – «кааявся» Валентин Дмитрович [7,с.28]). І тому заперечити зміст розмов слідство не могло. Підслідний заради спасіння себе, друзів, спільної справи подавав «в пакеті» такі свідчення, які містили під оболонкою достовірної інформації фантазії.

Щодо виявленої нами особової справи В.Д.Отамановського. Зовнішня критика не залишає сумнівів в оригінальності джерела. Немає жодних підстав підозрювати текстологічну фальсифікацію документів справи. Вони відклалися у відділі кадрів, а потім архіві солідної науково-педагогічної установи – Харківського медичного інституту, де постійно перебували під пильним наглядом адміністрації та контролюючих органів. Доступ до справи мала обмежена кількість посадових осіб, які не могли бути зацікавлені в підробці документів. Отже, час, місце і умови виникнення джерела визначаються однозначно. Штampi і печатки установ підтверджують автентичність тексту. Всі інтерполяції належним чином оформлені, що також доводить їх справжність.

Що стосується внутрішньої, власне історичної критики джерела, то з визначенням його достовірності справа значно складніша. Ряд фактів, що містяться в справі не викликають жодних сумнівів. Так, у документі під назвою «Личный листок по учету кадров» В.Д. Отамановський особисто вказав, що володіє 14 західноєвропейськими і західнослов'янськими мовами (не враховуючи стародавніх!) [2,арк.2]. Це підтверджують свідчення (зокрема про лінгвістичну підготовку В.Д. Отамановського) дійсного члена АМН СРСР професора В. Терновського та доктора філологічних наук професора О. Лук'яненка, що містяться в справі. Або вказана в тому ж «Листке» кількість наукових праць [2,арк.3–4]. Вона відповідним чином підтверджена підписом відповідної посадової особи і печаткою. Ще одним прикладом достовірності є наведений вченим факт спроби незаконного затримання його в Саратовському медичному інституті після обрання на посаду завідувача кафедри в Харківському державному медичному

інституті. Цей факт засвідчують листи Саратовського обласного прокурора, обкому профспілки медичних працівників і копія рапорту самого В.Д.Отамановського на ім'я ректора Саратовського медичного інституту [2,арк.1,19]. Вказані відомості про освіту, наукові ступені та звання підтверджені відповідними нотаріально завіреними копіями документів.

Але, в той же час, низка фактів біографії В.Д. Отамановського, заявлених ним особисто в «Личном листке» й автобіографії, виявилися недостовірними. Зокрема, він власноруч пише про те, що у 1920–1930-х рр. працював завідувачем відділу рукописів і стародруків у Вінницькому філіалі бібліотеки АН УРСР, а 1930 р. був обраний помічником директора з наукової частини і завідувачем відділом рідких книг наукової бібліотеки Казанського університету. Проте достеменно відомо, що протягом 1929–1931 рр. він знаходився в ув'язненні по справі СВУ, про що сам писав в опублікованих нині «Автобіографії ув'язненого Валентина Отамановського» і «Моему каятті» [7;8;9,с.142;10,с.9].

Деякі факти зі своєї біографії (і найяскравіші) В.Д. Отамановський приховав. Жодного слова про участь у революційних подіях 1917 р. Ані слова про «Братство самостійників», про Центральну Раду, одним із засновників якої він був і членом якої обирався. Природно, що нічого про бій з більшовиками під Крутами, в якому брав участь. Про роботу та навчання у Відні – теж мовчання [9,с.142;10,с.9]. Обійшов Валентин Дмитрович і репресії, яким піддавався. А судимість по справі СВУ, яку він не зазначив, була знята посмертно лише 1989 р. [23].

Підсумовуючи внутрішню критику джерела відзначимо, що поруч з безперечно доведеними фактами, в ньому містяться й недостовірні. Вони стосуються біографічних даних В.Д. Отамановського, викладених ним особисто в «Личном листке по учету кадров» і автобіографії за період з 1917 по, принаймні, 1931 р. І, навпаки, факти достеменно доведені дослідниками (політична діяльність у «Братстві самостійників» і Українській Центральній Раді у 1917–1918 рр., участь в бою під Крутами, дворічна еміграція до Відня, засудження по справі СВУ та ін) у цих документах відсутні. Використовуючи джерелознавчий метод зіставлення, ми впевнено відзначаємо, що особова справа завідувача кафедри латинської мови Харківського державного медичного інституту професора В.Д. Отамановського не витримує критики на предмет достовірності.

В умовах тоталітарного радянського ладу, коли виникло джерело, подібні приховування даних про себе з боку людини, яка заміщувала посаду за конкурсом в інституті, були просто приречені на викриття. Біографії науково-педагогічного складу вищих навчальних закладів ретельно перевірялись КДБ і приховати участь у «контрреволюційних» організаціях, тривале перебування за кордоном або судимість було неможливо. Так мало бути.

З іншого боку, в літературі нерідко перебільшується якість роботи радянських каральних органів. В нашій практиці дослідження долі деяких репресованих науковців траплялося чимало випадків, що свідчили про непрофесіоналізм в роботі чекістів. Скажімо, в слідчій справі КДБ 1958 р. по перевірці справи щодо засудження відомого українського історика та архівіста В.О. Романовського міститься запит слідчого до міліції з вимогою «встановити місце проживання Н.Д. Полонської-Василенко», хоча вона вже як 13 років на той час перебувала за кордоном і активно співробітничала в антирадянській емігрантській пресі [25,арк.39]. Декому з науковців вдалося у той чи інший спосіб уникнути арештів – Л. Окиншевичу, Н. Полонській-Василенко тощо.

По-друге, чимало науковців за радянської влади систематично «корегували» матеріали особових справ – «забували» написати те, що могло їх скомпрометувати (походження, дати, місця, арешти з політичних причин і т.п.), щось фантазували – про пролетарське коріння, участь у більшовицькій боротьбі тощо. Не виключено, що це робилося за усною домовленістю з «куратором» установи спецслужб – дружні стосунки, небажання мати конфлікти чи псувати звітність. Проте з В.Д. Отамановським останній варіант, очевидно, маловірогідний. Адже, радянські спецслужби ретельно відслідковували долю своїх головних «фігурантів» і часто закривали відповідні справи через декілька років після смерті особи.

В літературі є чимало свідчень того, чим закінчувались арешти для українських вчених. Скажімо, академік Михайло Слабченко, вперше заарештований також по справі СБУ, прожив ще 12 років (нові арешти, поневіряння і т.п.), але вже ніколи не повернувся до науково-педагогічної праці і помер у злиднях. Кость Копержинський, подолянин і співробітник М. Грушевського, після арешту зміг знову стати до науково-педагогічної праці в Росії, але як український дослідник практично нічим себе не проявив. Аналогічна доля спіткала вже згаданого В.О. Романовського, який працював у Ставрополі і знайшов розраду в дослідженнях історії цього краю, наслідуючи приклад декабристів. Талановитий харківський історик М.В. Горбань, учень академіка Д.І. Багалія, вперше був заарештований у 1931 р. по справі «Українського національного центру» і дав необхідні ДПУ свідчення. Далі його доля нагадує життєвий шлях В.Д. Отамановського – арешти, звільнення, переїзди, захист у 1946 р. кандидатської дисертації і отримання звання доцента, нові нагинки, реабілітація 1960 р. і викладання латини (sic!) у вузах Ташкента і Омська. Очевидно, що гімназійна дореволюційна освіта (М.В. Горбань теж закінчив гімназію) давала достатньо знань для викладання у радянських вузах. Залишив пристойну, як на умови життя вченого, спадщину – 300 опублікованих праць.

Показовою в цьому плані є доля визначного українського історика Олександра Оглоблина – під час ув'язнення він дав необхідні свідчення, вижив, але став заручником сталінської системи. Йому судилося емігрувати до США. Та про факт ув'язнення і його наслідки ані сам вчений, ані його однодумці не згадували і, як стверджує дослідник життя і творчості вченого І. Верба, «факт ув'язнення історика на зламі 1930–1931 років є чи не найбільшою таємницею в його біографії»[25,с.190].

Очевидно, що до цієї досить делікатної, але принципово важливої проблеми підходити слід коректно, з урахуванням специфіки радянського соціального часу і того соціального простору, яким була українська наука і в широкому сенсі українське культурне і громадське життя 1920–1930-х років. Проте й обминати цих питань не слід, бо в іншому випадку спотворюється реальна історія науки, культури і суспільства Радянської України в цілому, стає неможливим зрозуміти долю науковців тогочасних і сучасних, захисників і противників радянських часів взагалі й сталінізму зокрема, врешті-решт втрачається сенс науки як суспільного інституту, в основі якого мають бути морально-етичні засади [26,с.330–332]. Без дослідження питань взаємодії українських гуманітаріїв з тоталітарним більшовицьким режимом, якщо використовувати латину, вислів «*Historia magistra vitae*» перетвориться на «*Lapsus memoriae*».

Дозволимо припустити, що між В.Д. Отамановським і «компетентними» органами існувала певна домовленість про нерозголошення деяких «незручних» фактів його біографії. Інших пояснень на сьогодні ми не знаходимо. Розгадати цю загадку життя визначного українського революціонера і науковця, відтворити повноцінну і реальну біографію В.Д. Отамановського допоможе прискіплива робота в архівах (колишнього КДБ, передусім), комплексне вивчення всіх опублікованих матеріалів про життя і суспільну діяльність Валентина Дмитровича, його творчої спадщини. Слід простежити долю його родини, знайомих і товаришів, історію тих структур (наукових, політичних, підпільних, громадських і т.п.), в яких він працював чи співробітничав. Чимало відкриттів чекає уважного дослідника при з'ясуванні особливостей (психологічних, емоційних, моральних) вдачі вченого, що дозволить пояснити мотивацію його вчинків. Отже, дослідження долі В.Д. Отамановського, його інтелектуальної та громадської біографії не завершено, а майбутнім дослідникам варто замислитись над сенсом латинського вислову: «*Calamitas virtutis occasio*» – лихоліття випробовують мужність.

Список використаних джерел

1. Тимченко Я. Життя після Крут: Як склалася доля учасників крутянського бою / Ярослав Тимченко // Український тиждень. – 2010. – № 4 (117). – 29.01. – 4.02.2010. – С. 52–54.

2. Архів Харківського національного медичного університету «Харьковский Государственный Медицинский Институт Министерства Здравоохранения УССР (ХГМИ). Г. Харьков. Отдел кадров. Дело № 28. Отамановский Валентин Дмитриевич. Зав. Кафедрой латинского языка. Начато 20 октября 1958 г. Окончено 17 января 1972 г. На 47 листах».

3. Вчені університету / Харк. держ. мед. ун-т; за ред. А. Я. Циганенка. – Х.: Харків, 2002. – 470 с. – На опр.: Вчені Харківського державного медичного університету. – Присвяч. 200-річчю від дня заснування Харк. держ. мед. ун-ту, 1805–2005.

4. Історія Харківського державного медичного університету: [1805–2005 / за ред. А. Я. Циганенка]. – Х.: [ВПЦ «Контраст»], 2005. – 742 с., [7] с. іл.. – На опр.: Історія Харківського державного медичного університету. 200 років.

5. Кот С. І. Честі своєї не зрадив (В. Д. Отамановський) / Сергій Кот // Репресоване краєзнавство (20–30-і роки). – К. – Хмельницький: Рідний край, 1991. – С. 133–142.

6. Водотика С. Г. Справа СБУ: гортаючи сторінки допитів академіка Михайла Слабченка / Сергій Водотика // Південний архів. – Херсон, 1995. – Вип. 5. – С. 6–19.

7. Автобіографія ув'язненого Валентина Отамановського / В. Д. Отамановський // Подільська старовина: науковий збірник на пошану вченого і краєзнавця В. Д. Отамановського / Від. ред. В. А. Косаківський. – Вінниця, 1993. – С. 13–20.

8. Отамановський В. Д. Моє каяття / В. Д. Отамановський // Там само. – С. 20–29.

9. Верстюк В., Осташко Т. Діячі Української Центральної Ради. Бібліографічний довідник / Владислав Верстюк, Тетяна Осташко. – К.: Б. в., 2007. – 255 с.

10. Савчук З. С. В. Д. Отамановський (1893–1964) – вчений, педагог, організатор науки: автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.07 / З. С. Савчук; Українська академія аграрних наук; Державна наукова сільськогосподарська бібліотека. – К., 2006. – 20 с.

11. Малюта О. Отамановський Валентин Дмитрович / Ольга Малюта // Українські історики ХХ століття. Бібліографічний довідник. Сер. «Українські історики». – К.: Ін-т істор. Укр. НАН Укр., 2006. – Вип. 2. Ч. 3. – С. 165–169.

12. Окиншевич Л. Моя академічна праця в Україні / Лев Окиншевич. – Львів: НТШ, 1995. – 87 с. (Мемуарна бібліотека НТШ. – № 2).

13. Савенок Л. А. Становление системы научно-исследовательских учреждений в области общественных наук в Украинской ССР (1917–1927 гг.): дис. ... канд. ист. наук: 07.00.02 / Людмила Андреевна Савенок. – К., 1990. – 313 с.

14. Полонська-Василенко Н. Д. Українська Академія Наук (Нарис історії) / Наталія Дмитрівна Полонська-Василенко. – К.: Наук. думка, 1993. – 413 с.

15. Звідомлення Всеукраїнської Академії Наук у Києві за 1924–1927 роки. – К.: ВУАН, 1924–1928; Окиншевич Л. Десять років праці Комісії для виучування західно руського та українського права (1919–1929) / Лев Окиншевич // ВУАН. Праці Комісії для виучування західно руського та українського права. – К.: ВУАН, 1929. – С. XI–XXX.

16. Історія Національної Академії Наук України, 1924–1928: Док. і мат. – К.: Нац. біб-ка Укр. ім. В. Вернадського НАН Укр., 1998. – 763 с.

17. Єфремов С. О. Щоденники, 1923–1929 / Сергій Олександрович Єфремов. – К.: ЗАТ «Газета РАДА», 1997. – 848 с. – (Сер. «Мемуари»).

18. Доповідна записка Голові ДПУ УСРР В. А. Балицькому «Про підсумки роботи по викриттю українського контрреволюційного підпілля по Україні у зв'язку із справою «СВУ». 1 грудня 1929 // Пристайко В. І., Шаповал Ю. І. Справа «Спілки визволення України»: невідомі документи і факти. Науково-документ. Видання. – К.: Інтел, 1995. – С. 131–181.

19. Турченко Ф. Г. Микола Міхновський: Життя і Слово / Федір Григорович Турченко. – К.: Генеза, 2006. – 320 с.

20. Близнюк Петро // Енциклопедія українознавства. Словникова частина. – Т. І. – Львів: НТШ, 1993. – С. 140. [Перевидання в Україні].

21. Дмитро Борзяк // Сайт Українське життя в Севастополі [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrlife.org/main/tvshan/martyrolog-b.htm> (20.04.2010). – Назва з екрану.

22. Водотика С., Кондрашов В. Осип Гермайзе / Сергій Водотика, Віктор Кондрашов // Укр. істор. журн. – 1992. – № 12. – С. 80–91.

23. Савцов В. Злочин, якого не було / В. Савцов // Радянська Україна. – 1989. – 12, 13, 16, 26, 27 вересня.

24. Галузевий державний архів Служби безпеки України. Обліково-архівний відділ. Спр. 66855 ФП. Т. 2. Матеріали перевірки к делу по обвинению Романовского В. А. Февраль-сентябрь 1958 г. – 182 арк.

25. Верба І. Олександр Оглоблін: Життя і праця в Україні / Ігор Верба. – К.: Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, 1999. – 383 с.

26. Водотика С. Г. Персоналіїний вимір української історіографії 1920-х років: підсумки та перспективи досліджень / Сергій Водотика // Українська біографістика: Зб. наук. праць. – К.: НАН України; НБ Укр. ім. В. Вернадського; Ін-т біографічних досліджень, 2005. – Вип. 3. – С. 323–336.

27. Юсов С. Л. Наукова і педагогічна діяльність В. Голобуцького в роки Великої Вітчизняної війни та повоєнний період / С. Юсов // Укр. іст. журн. – 2006. – № 2. – С. 89–105.

28. Геращенко Т. С. Виступ «Самостійників» [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http://vpered.wordpress.com/2010\(02\)18](http://vpered.wordpress.com/2010(02)18).

Робак І.Ю., Водотика С.Г. Личное дело В.Д. Отамановского как исторический источник

Анализируется личное дело заведующего кафедрой латинского языка Харьковского государственного медицинского института В.Д. Отамановского как исторического источника.

Ключевые слова: *В.Д. Отамановский, Харьковский медицинский институт, кафедра латинского языка, исторический источник, Союз освобождения Украины, Центральная Рада.*

Robak, I.Yu., Vodotyka, S.G. The Formular of V. Otamanovsky as an historical source

There is analysis of the formular of the Head of Latin Department of the Kharkov State Medical Institute V. Otamanovsky as an historical source

Key words: *V. Otamanovsky, Kharkov Medical Institute, Latin Department, historical source, League of Ukrainian Liberation, Central Rada.*